

ANNA MARIA GRUENFELDER

**SENJSKI USKOCI U BORBI ZA SAMOBITNOST
GRADA SENJA**

**U povodu 400. obljetnice smrti Josipa Rabatte
(31. prosinca 1600.)**

Anna Maria Gruenfelder
K. Zahradnika 30
HR 10000 Zagreb

UDK: 949.75"17"
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2001-11-01

U prilogu se obrađuju gospodarske i ratne prilike grada Senja i diplomatske aktivnosti kako bi prestali dugotrajni ratovi s Turcima i Mlečanima, nadalje uzroci i posljedice manjih ratova između Habsburgovaca i Venecije. Analiziraju se razlozi dolaska u Senj carskog povjerenika Josipa Rabatte, koji će zajedno sa senjskim biskupom M. A. Dominisom nastojati uskoke primiriti, ali i iseliti iz Senja u ličko zaleđe. Zbog Rabattinih neljudskih postupaka prema uskokima i njihovim obiteljima dolazi do oružane pobune uskoka u kojoj je nasilno ubijen J. Rabatta, dok je sukrivac pobune senjski biskup M. A. Dominis na vrijeme otišao iz nemirnoga grada.

Priče o Rabattinu umorstvu

Nadnevak 1. 12. 2001. Senjani imaju razlog obilježavati kao dosta značajnu obljetnicu: Toga dana prije 400 godina (1. 12. 1601.) ubijen je od ruke senjskih uskoka carski povjerenik Josip Rabatta. Ime onoga koji je zadao smrtonosni udarac carskom dužnosniku u Senju, nije poznato, a motiv ubojstva bilo bi prejednostavno svesti na osvetoljubivost uskoka. O ubojstvu i njegovim okolnostima nastale su, očito, legende koje su vijesti o napadu ubojice ili ubojica na iznenađenog Rabattu i njegovo društvu u Senjskome kaštelu kitili s uvijek novim detaljima i – u skladu s tim – raspredali i o Rabattinim okrutnostima prema Senjanima priče u kojima je teško razdvojiti istinu i fikciju. Posebice su mletački

pisci – kroničari povijesti senjskih uskoka – davali oduška svojoj zaprepaštenosti zbog količine mržnje koja je morala uroditi takvim okrutnim umorstvom.

Istina je da je sukob između habsburških gospodara i Hrvata trajao sedam desetljeća stoljeća koje je obilježeno uskočkim gusarstvom, i da je Rabatta jedini habsburški dužnosnik u Senju koji je pao kao žrtva senjskih uskoka.

Što je prethodilo tom ubojstvu?

Suvremeni svjedoci

O tome piše Minuccio Minucci (od 1595. i u vrijeme Rabattine smrti nadbiskup zadarski) u svojoj *Historia degli Uscocci di Segna*. Minucci je bio rodom iz predjela Trevisa u Furlaniji; u *Sacili* i u Padovi studirao je filozofiju i pravo. Zarana je kao tajnik papinskog nuncija Bartolomea da Porcija dospio u Njemačko Carstvo, gdje je obnašao, među ostalim, i dužnost savjetnika bavarskog vojvode. Godine 1586., nakon zaređenja za svećenika u Rimu, ponovno se našao u Njemačkoj, u Koelnu i Oettingenu. Zahvaljujući svojim iskustvima u Reichu, bio je pozvan u Državno tajništvo Svete Stolice, gdje je preuzeo odnose s Njemačkim Carstvom. No Minucci je imao strica u Zadru, koji ga je upoznao i s Dalmacijom. Papa Klement VIII. povjerio mu je u Državnome tajništvu "uskočko pitanje", pa je odlazak najprije u vakantnu opatiju Sv. Krševan, a zatim i preuzimanje biskupskog stola logična posljedica njegova bavljenja tim pitanjem. Minucci je uz obavljanje biskupskih dužnosti proučavao historiografiju o Mletačkoj Dalmaciji. Uskočki napadi na dalmatinska područja i pljačkaški pohodi po dalmatinskim otocima, ali i s mletačkog posjeda na turska područja, središnja su mu okupacija. Minucci se, međutim, ne može smatrati historiografom: U svom djelu *Historia degli Uscocci di Segna* on niže epizode od pada Klisa nadalje, zatim vlastita zapažanja i spoznaje te moralne ocjene o uskocima. Razumije se da su događaji koje je Minucci mogao pratiti iz Zadra (Veliki turski rat, uskočki pokušaj ponovnog osvajanja tvrđave Klis u zaleđu Splita godine 1596.), mnogo bolje obrazloženi nego prijašnja razdoblja. Minucci, doduše, nije došao u osobni kontakt s Josipom Rabattom, ali je bio u vezama sa senjskim biskupskim administratorom Mark Antunom de Dominisom, koji je podržavao rad carskog dužnosnika Josipa Rabatte u Senju. Minucci ocjenjuje da je Rabatta primjenjivao okrutan pritisak na Senjane da predaju sav svoj plijen iz gusarskih napada i da mletački podanici koji su se od mletačkog progona zbog gusarstva sklonili u Senj, napuste Hrvatsko primorje. Rabatta je, zato, prema Minucciju, prvi carski dužnosnik koji je imao ozbiljne i čvrste namjere izvršavati svoj nalog – ukinuti gusarstvo u Senju. Zato je Minucci s poštovanjem govorio o Rabatti, a sa žaljenjem o njegovoj nasilnoj smrti; ali Minucci, iako mletački

podanik, nije bio potpuno nesklon uskocima, pa je shvatio da potpuna zabrana gusarstva u Senju mora izazvati oskudicu, jer je gusarstvo bilo dio prihoda i životne egzistencije Senjana. Osim toga Minucci priznaje uskocima da svojim gusarstvom, doduše, prave mnoge štete mletačkim podanicima, ali i Turcima, a – što je najvažnije – uskoci su korisni čimbenici u obrani Dalmacije i Hrvatskog primorja od prodora Turaka na Jadransku obalu.¹

To se isto može reći i o drugom "historiografskom" djelu o uskocima iz pera Paola Sarpija, rođenog 1552. u Veneciji, redovnika-servita (od 1565.; godine 1579. već je postao redovničkim provincijalom, a 1585. – 1588. generalni prokurator servitskog reda u Rimu). Sarpijevo je prvo djelo historiografija Tridentskog sabora, *Istoria del Concilio Tridentino*. Biskup Mark Antun de Dominis bio je zaslužan za to da je ovo djelo godine 1616. moglo ugledati svjetlo dana u Londonu.² Iako je Sarpi bio redovnikom, postao je ubrzo poznat po naglašenom protivništvu prema Rimskoj crkvi, zbog čega je bio dva puta odbijen kao biskupski kandidat. Prema Jedinu Sarpi se dopisivao s istaknutim protestantima u Njemačkome Carstvu. Jedin vjeruje da je Sarpi bio kriptoprotestant i skovao plan o savezništvu protiv Rimske Kurije. Odbijanje papinstva osnovni je naglasak Sarpijevih djela, no u njima ima i unionističkih elemenata (težnji usmjerenih prema ponovnom ujedinjavanju podijeljenih kršćana).

Paolo Sarpi bio je lojalni podanik Mletačke Republike i član Rimske crkve – štoviše – on slovi kao "državni teolog" Mletačke Republike otkad je od godine 1605. branio Veneciju u sporu s Rimskom Kurijom oko prava države da ubire porez na nekretnine u vlasništvu Katoličke crkve, poradi kojeg je papa Pavao V. nad Republikom izrekao crkvenu kaznu *interdictum*, zabranu vršenja svih obreda na cjelokupnom teritoriju. Nakon ukidanja interdikta Republika je Rimskoj Kuriji odbijala izručenje Sarpija inkviziciji. Od godine 1606. Paolo je Sarpi bio izopćen iz Katoličke crkve.

Paolo Sarpi je Mletačkoj Republici formulirao argumente za to da svjetovna vlast ima pravo oporezivati crkveno zemljište. Napisao je i *Istoria dell' Interdetto*.³ U svome djelu o uskocima Sarpi opširno razvija prirodnopravne i nadnaravnopravne razloge zašto je Republika Venecija trebala uživati *dominio*

¹ Minuccijevo djelo o uskocima izdano je u više naklada nakon Uskočkog rata, i zajedno s drugim piscima koji su polemično pisali o uzrocima rata. Zbirka takvih napisa, nedatirana i bez napomene o izdavaču postoji, kako navodi urednik modernog izdanja Roberto Cozzi u mletačkome *Museo Correr*. Cozzi je priredio moderno izdanje Minuccijeve *Historia degli Uscocci scritta da Minuccio Minucci arcivescovo di Zara. Co i progressi di quella gente sino all' anno 1602.* zajedno s djelom Paola Sarpija.

² H. JEDIN, članak o Paulu Sarpiju u: *Lexikon fuer Theologie und Kirche* (2. izdanje, Freiburg/Brsq. 1964), kolumna br. 333 i 334.

³ *Istoria del Concilio Tridentino* doživjela je novo izdanje 1935., a *Povijest Interdictuma* 1940.

del mare, prevlast nad Jadranom. Iz tih teza progovara teolog i pravnik (iako nema podataka o tome gdje je Sarpi i što studirao), nesporno je on verziran u kanonskom i svjetovnom pravu. U svome djelu *Aggionta all' Historia degli Uscocci di Minuccio Minucci* i *Supplimento dell' Historia degli Uscocci di Minuccio Minucci*, osobito u *Supplimento*, Sarpi razvija tu argumentaciju na način koji je sličan "Bečkom ugovoru" iz godine 1612., za koji je, kao što je poznato, Paolo Sarpi napisao elaborat po nalogu mletačkog Senata. Ovaj podatak važan je zato što niti *Aggionta* niti *Supplimento*, koji su se pojavili prvi put u Mlecima krajem 1617. i početkom 1618. ne nose ime autora ili godine nastanka toga djela. Činjenica da su članovi Bečkog ugovora iz 1612. posve u skladu s argumentacijom za mletačku *dominio del mare*, omogućuje zaključak da je Sarpi autor tih napisa koji su njemu pripisani već u vremenu nastanka tih pisama.

Kod Sarpija upada u oči da je on senjskim uskocima pripisivao sve najlošije osobine, a nije propustio napomenuti da su uskoci postali okrutni i podli neprijatelji zato što su ih uvjeti življenja u nerodnom, kraškom kraju učinili upravo takvima. Dvorjani u Grazu u Beču snose golem, ako ne i lavovski dio krivice za uskočko gusarstvo, jer dvorovi vuku korist od uskočkog plijena i ne ustručavaju se javno nositi nakit i dragocjene tkanine opljačkane s mletačkih, turskih, židovskih, ciparskih i grčkih brodova. Uz austrijske Habsburgovce tu su i španjolski rođaci austrijske loze Habsburga, napose vicekraljevi u Napulju-Siciliji i onaj u Milanu. Uskočki problem bio je "međunarodni", zaokupljao je uz Habsburg u Austriji, Mletačku Republiku i Tursko Carstvo, a i Španjolsku Kneževinu Mantovu, Francusku...

Josip Rabatta u ocjeni suvremene historiografije

Mletački se izvori slažu u tome da je Josip Rabatta bio jedan od rijetkih habsburških dužnosnika koji je ozbiljno mislio drakonskim mjerama disciplinirati, kažnjavati i ugnjetavati civilno stanovništvo a ne samo uskoke. Sarpi vjeruje da je Rabatta bio drastičan u svojim namjerama, za razliku od niza senjskih kapetana, koji su se, došavši u Senj, okanili oštrih mjera i radije se prilagođivali životnom stilu senjskih uskoka. Sarpi pretpostavlja da su Senjani Rabattinu godinu dana služenja u Senju morali doživjeti kao pravo "strahovlađe". Zato nije čudo što je Rabatta u Senju bio omražen: isuviše je revno izvršavao carev nalog da iskorijeni gusarstvo u Senju drakonskim kaznama za prijestupnike i za sve one koji bi gusare sakrivali i štitili. Josip Rabatta nije se ustručavao zadirati u građanski život senjskih pučana i kažnjavati ne samo svoje izravno podređene, vojnike-plaćenike, nego i njihove obitelji. Habsburški kralj Ferdinand I., preuzevši grad Senj, slobodni kraljevski grad, pod zaštitu habsburške

dinastije, nije dirao u te slobode. Habsburški dužnosnici koji su u Senj stizali kao kapetani, dobivali bi od pretpostavljenog im Dvorskoga ratnog vijeća "instrukcije" za službu kapetana koje nisu poznavale razliku između dužnosti vojnog zapovjednika i civilnog službenika; iz tekstova tih instrukcija vidljivo je da je i pretpostavljeno Dvorsko ratno vijeće nesustavno upravljalo i vojnim i civilnim životom; o podjeli vlasti još nije moglo biti govora. I službena odgovornost kapetana vrlo je rijetko bila tema međusobnih odnosa senjskog stanovništva i stranih kapetana, iako je postojala razvijena svijest za to da bi dužnosnici trebali biti korektni. Samo je jedan kapetan, Kaspar Raab, godine 1580. došao u sukob s uskočkim vojvodama, i oni su mu jasno davali do znanja da ne uživa autoritet među vojnicima jer svoje dužnosti ne izvršava kako doliči njegovoj funkciji. Optužbe iz Bečkoga ratnog arhiva o sudskom postupku, u kojem je najprije Kaspar Raab optuživao senjske vojvode, braću Daničićeve i Matiju Tvrdislavića zbog neposluha prema kapetanu, vojvode i svjedoci su uspjeli svojim izjavama preokrenuti u suđenje protiv kapetana, i Kaspar Raab morao je osramoćen i u carskoj nemilosti otići s položaja senjskoga kapetana. Kapetani, koji su najčešće bili stranci iz habsburških zemalja, uglavnom iz štajerskoga, kranjskog, furlanijskog plemstva, bili su doduše zapovjednici i vojskovođe po uzoru na talijanske kondotjere, koji su iz svoga džepa financirali svoje službovanje i posadu (za uzvrat bi od unutaraustrijjskih nadvojvoda dobivali napuštene ili založne gospoštije iz kojih su pokrivali svoje troškove), postali su saveznici svojim podređenim vojnicima kad bi ih izvodili na svoje pohode na neprijateljsko područje – više u potrazi za živežnim namirnicama radi opskrbe: "Rat hrani čovjeka", rekao je u Tridesetogodišnjemu ratu slavni habsburški vojskovođa Wallenstein.

Josip Rabatta bio je također jedan od stranih kapetana u Senju; po podrijetlu je bio iz Gorice u Furlaniji. Godine 1599. on se spominje kao vicedom (zemaljski namjesnik) kranjski i kao nadvojvodin pregovarač u Veneciji sa zadatkom da primiri Mletačku Republiku unatoč činjenici što su od Mletačko-ciparskog rata (1571. – 1574.) uskočki pomorski napadi na brodove uzeli maha. Nije poznato zašto je car Rudolf II. poslao baš Rabattu u Senj osim možda zbog njegovu furlanskog podrijetla. Rabatta je u Senatu nastupao nabusito, s prijetećim tonom, što je primjećivao čak i papinski nuncij: "... Nadvojvoda ima dobro opremljenu stajaću vojsku, car se naoružava; španjolski je kralj u uskom rodu s carem, ... Republika bi dobro učinila kad bi prestala zveckati oružjem i stupila u miroljubive pregovore s njime."

Mletački mu je Senat uzvratilo istom mjerom, demonstrativno regrutirajući i plaćenike i opremajući galije. Rabatta nije postigao cilj svoje misije, tj. potaknuti Veneciju na ukidanje mletačke blokade habsburških luka, jer blokada

nije samo onemogućila izlazak na more uskocima, nego je sputavala i trgovinski promet habsburškim podanicima. U Veneciji je Rabatta razgovarao, bez mandata, o trgovini sa Senjom i senjskim šumama u zalog za mletačku pozajmicu od 50.000 cekina. Komentar u Senatu: Habsburška volja za rješavanje uskočkog problema u raskoraku je s nastupom njihova pregovarača.

Godine 1600. Rabatta je od nadvojvode Ferdinanda dobio nalog poći u Senj s njemačkim plaćenicima, smijeniti posadu, protjerati mletačke doseljenike poznate po gusarstvu, kazniti uskoke-gusare i prikupiti njihov plijen. Rabatta je već na svome putovanju prema Senju dao uhapsiti usput zatečene uskoke i, radi zastrašivanja, raskoliti ih mrtve. S puta je poslao poruku Senjanima: Svi oni koji bi željeli ostati carski podanici, neka ga dočekaju. To je potaklo nekolicinu Senjana, među njima nekog Jurišu Sučića, nazvanog "Hajduk", i Ivana Budanovića da napuste grad i sakriju se u kraškim špiljama.

Odmah nakon svog dolaska 29. 1. 1601. Rabatta je dao premjestiti iz Senja u Otočac čak 200 (!) senjskih obitelji. Uz to Rabatta je priredio javno suđenje uskocima Martinu Posedariću, Marku Margetiću – vojvodi Ledeničkome, i nekom Malsardu. Svu trojicu dao je javno objesiti. Drugi uskoci završili su u senjskome zatvoru kao taoci. Njihovo oslobađanje uvjetovao je izručenjem svega plijena i nadoknađivanjem gubitaka. Kako se stanovnici nisu odazvali u većem broju, Rabatta naredi premetačinu kuća i istjerivanje prestrašenih stanara na ulice. Nekoliko uhapšenih Senjana, među njima i poglavara dominikanskog samostana u Senju fra Domenica di Cattaru, Rabatta šalje mletačkome providuru za galije. Činjenica da Rabatta nije poštedio ni svećenika izazvala je zaprepaštenje Senjana, a divljenje mletačkog providura Filipa Pasqualiga.

U Senju je kapetan Rabatta s providurom Pasqualigom postigao sporazum koji je značio stanovito popuštanje blokade, dopustio slobodu kretanja za uskoke između Senja i Karlobaga, ali ne i među otocima, a zabranio pristup na mletački teritorij. Republika je i nenaoružanim trgovačkim brodovima austrijskih podanika dopuštala slobodnu plovidbu. Rabatta je za uzvrat obećao nepoštedni progon svih mletačkih podanika na habsburškome teritoriju. Istom je mjerom prijetio i uskocima koje je Mletačka Republika bila odredila za hapšenje.⁴ Ta Rabattina nagodba s mletačkim providurom i Rabattin okrutni "regiment" u senjskoj su pučkoj predaji ostali u neslavnoj uspomeni: Rabatta je stekao glas brutalnog ugnjetača Senja, mletačkog ulizice koji je iz pohlepe i osvetoljubivosti obavljao prljav posao. Tadašnji administrator senjskoga biskupskog stola, Mark Antun de Dominis, iz rapske plemićke loze, padovanski student i znanstvenik, teolog, pravnik i prirodoslovac, u senjskoj je narodnoj predaji glasio kao zao duh Rabattin,

⁴ P. SARPI, str. 9; C. HORVAT, 1913, sv. 34, str. 18, br. 33, 38, 72.

koji je mrzio senjske uskoke i pred Rimskom Kurijom ocrnio svoj biskupski grad, biskupiju i vjerničko stado u Senju.⁵ Senjska je predaja očuvala uspomenu na njega kao na lošeg pastira, pravoga plaćenika iz biblijskih prisposoba, koji u trenutku tjeskobe i opasnosti napušta svoje stado umjesto da ga štiti i dijeli patnje s njime.

Na političku pozornicu Rabatta stupa u vrijeme kad se Venecija već posve otvoreno pripremala na rat s Habsburgovcima.⁶ Republika je od 1575. godine držala u neprobojnom okruženju habsburške lučke gradove, onemogućujući izlazak ne samo uskoka na more nego i trgovinski promet habsburškim podanicima. Najmanje 20 galija neprekidno je čuvalo stražu duž obale habsburškog Primorja. Venecija je samo u tu svrhu morala držati u stalnoj pripravnosti čak 50 galija i 500 kopnenih vojnika.⁷

Od devedesetih godina 16. stoljeća Venecija je počela utvrđivati važne kote mletačkih posjeta na Kvarneru: otok Sv. Marko, Ljubač i Ilovik⁸. Habsburški su se nadvojvode najviše uznemiravali kad je Republika Venecija od 1593. do 1595. gradila novu tvrđavu u Furlaniji, *Palma novu*, tik uz habsburške posjede. Republika se opravdavala argumentom da mora osiguravati mletačka područja na kopnu (*Terraferma*) od navala Turaka iz Mađarske, zato što Habsburgovci ne uspijevaju obuzdati uskoke i štititi svoje granice.⁹ Austrijska je strana smatrala da novoizgrađena utvrda predstavlja jasnu mjeru pripreme za napad na habsburški teritorij.¹⁰

U ožujku 1598. providur protiv uskoka Giovanni Bembo napada Novi Vinodolski, a u travnju 1599. njegov nasljednik Antonio Justiniano prvi put teškim oružjem ("mit grossen stuckhen und 60 pfluendigen Khugln...") Rijeku.¹¹ Uz to su tekle mletačke regrutacije u mletačkoj Dalmaciji, u papinskoj državi, na Korzici, tako da je Venecija stavila u stanje pripravnosti 4500 vojnika infanterista na "terrafermi", a 600 vojnika vrbovano je u Genovi. U Arsenalu se radilo na 40 velikih brodova.¹²

Zbog neposredne prijetnje ratne opasnosti austrijska je strana također naoružavala Senj, Rijeku, Kraljevicu.¹³ Rabattini prijateljski i česti kontakti s mletačkim providurom Pasqualigom, kojima se pridružio i senjski biskup de Dominis, naposljetku su ga stajali autoriteta. U Senju su počele kružiti glasine

⁵ *Ad limines* – posjet.

⁶ P. SARPI, 14 f.

⁷ G. NOVAK, sv. 49, 16.f - od 1592. Kapetan protiv uskoka promaknut je u providura protiv uskoka.

⁸ MINUCCI, 65 f; P. SARPI, 60; KRČELIĆ, 333.

⁹ *Starine XXXII*, Zagreb, 1907, str. 135; SENECA, str. 218 i slj.

¹⁰ PARUTA, *La Legazione di Roma I*, str. 83 i dalje, 136 i dalje, 300, 315, 328 i II, str. 105 i dalje, 192-196, str. 202 i dalje, 255 i dalje; C. HORVAT, 1910, 284 i 287.

¹¹ HaKaReg.Reg. 1599, Graz 19. 4.

¹² C. HORVAT, 1910, 198-204.

¹³ C. HORVAT, 1910, 198-204.

da za svoje okrutnosti prema uskocima prima dragocjene darove, jer je navodno htio Mlečanima izručiti grad, šume oko grada i ostala dobra. Spisi govore o tome da je Rabatta uspio s Pasqualigom ugotoviti prodaju drva iz senjskih šuma za iznos od 50.000 talira, za koliko je Rabatta mislio da će moći nastaviti "sređivati" prilike u Senju. Daniel Francol, koji je u vrijeme Rabattina boravka u Senju ondje bio kapetanom, djelovao je na dvoru u Grazu, tako da se ubrzo širila vijest da Graz Rabattinu smrt ne bi baš nerado gledao. Neprijateljsko raspoloženje protiv Rabatte produbljivalo se kad je Rabatta mislio poslati kompromitirane uskoke u "Veliki turski rat" u Ugarskoj. Minuccio Minucci, nadbiskup zadarski, tvrdi da je i ta odluka bila presudna. Oni koji su trebali krenuti na tu kaznenu ekspediciju, među njima neki Juriša, urotili su se protiv Rabatte, dočekali ga u Senjskome kaštelu i – nakon obilnog uživanja žestokih pića i kuhanog mesa – ubili Rabattu i njegovo društvo, rođake iz Italije. Rabattino tijelo bilo je raskoljeno i javno izloženo. Da bi oklevetao uskočke žene, navodi da su lizale krv iz njegovih rana, ističući to kao pravo ritualno ubojstvo omraženoga carskog povjerenika.

Prema Minucciju je sutradan nakon ubojstva Rabattino tijelo svečano izloženo u stolnoj crkvi, gdje je biskup De Dominis održao crkvene obrede nad žrtvom, a Senjani proklinjali još mrtvoga Rabattu i zaklinjali se u čvrstu uzajamnu pomoć bez obzira na posljedice toga djela. Nije nam poznato gdje je Rabatta pokopan, vjerojatno izvan grada.

Posljedice Rabattina ubojstva

Zbog ubojstva Josipa Rabatte u Senju, zavladao je u Dalmaciji i Istri bojazan da bi Senjani iz straha od kazne mogli svoj grad prepustiti turskim vlastima i da su već sklopili takve dogovore. Neki "Giurissa" je navodno kroz tajni otvor pustio turske predstavnike u svoju kuću, no čuvši kako se s Karlovca približavaju novi vojnici, pobjegao zajedno s njima i s petnaesticom svojih ljudi koji su sudjelovali u uroti.¹⁴

I na nadvojvodinu dvoru vladala je zabrinutost zbog toga što su uskoci nakon Rabattina smaknuća imali opet slobodne ruke, iako su uskočki predstavnici bili obećali da će ubuduće poštivati ograničenja postavljena za njihovo djelovanje.¹⁵ Obećanje je održano do travnja iduće godine. Senjani su poduzimali samo neke pohode po Lici.¹⁶

¹⁴ C. HORVAT, sv. 34, 3 i dalje, br. 3-6; 24, br. 46; 25, br. 48-50; 31, br. 58, 59. Š. LJUBIĆ; *Starine* II, br. 62; M. MINUCI, 103.

¹⁵ C. HORVAT, sv. 34, 6, br. 8

¹⁶ C. HORVAT, sv. 34, 11, br. 16-18 i 39, br. 74 do 41, br. 79.

Kažnjavanja velikih dimenzija u Senju ipak nije bilo. Novi kapetan Daniel Francol, protivnik ubijenog povjerenika Rabatte, održavao je doduše suđenje Rabattinim ubojicama i cjelokupnom senjskom komunitetu, ali je one krivce koji nisu bili pobjegli iz grada (25-orica glavnih urotnika protiv Rabatte ionako su napustili Senj),¹⁷ poštedito jer su mu bili osobni prijatelji. Nijemci koje je Rabatta doveo u grad, napuštaju Senj zbog teških uvjeta življenja u njemu,¹⁸ ali Minucci izvješćuje da se tijekom godine 1602. većina pobunjenika opet vratila.¹⁹ Biskup de Dominis, kojeg novi kapetan nije trpio, a koji se kao bliski Rabattin suradnik bojao da mu uskoci rade o glavi, poslužio se najprije prilikom za posjet "ad limines" da bi se maknuo iz Senja. Kasnija predaja podmeće da je "pobjegao" pred osvetom uskoka – i da njegovo izvješće koje je podnio Rimu, očituje mržnju i sva zlopamćenja "stranca" koji je stekao neugodna iskustva. To je izvješće bio prilično "crn" opis crkvenih prilika u Senju i moralnog stanja senjskog stanovništva, no biskup se u njemu ograničavao na ocjenu "privatnog" morala Senjana i njihove crkvenosti; nije ulazio u moralnu kvalifikaciju senjskog gusarstva; nema naznaka za to da je de Dominis bio mrzitelj Senjana i da se s njima obračunavao kao stranac koji nije razumio (ne)prilike u Senju – kako mu je podmetnula usmena predaja.²⁰ Umjesto da se vrati u Senj, De Dominis se uz pomoć mletačkog poslanika kod Rimske Kurije Francesca Vendramina domogao vakantnoga nadbiskupskog stola u Splitu.

Rabattino ubojstvo bilo je jedino nedjelo što je snašlo habsburškog predstavnika. Rabatta nije pao kao žrtva, premda su ga uskoci smaknuli iz bijesa i osvetoljubivosti. Osveta je vrijedila u uskočkom društvu, jer je bila i načelo "pravosuđa" ne samo uskočkog društva. U sustavu u kojem još nije bio izdiferencirano sekularizirano kazneno pravo, načelo "pravne države" i ravnopravnosti pred zakonom, načelo osvete bio je temelj sudstva. Taj sustav vrijedio je ne samo u 16. stoljeću, kao što i sama uskočka epopeja nije završila Madridskim mirovnim ugovorom koji je trebao okončati (ali nije potpuno) Uskočki rat 1615. – 1618. Uskočko društvo može se pratiti kroz dokumente Bečkoga ratnog arhiva barem osamdesetak godina, a isto tako i žalbe Mlečana zbog njih, te nesnalaženje habsburških vlasti s uskočkom buntovnošću. Gligor Stanojević, beogradski povjesničar, govori o "samoupravljanju" u Senju: To je *terminus technicus* njegova vremena (knjiga je objavljena 1973.). Činjenica je da se Senj nije dao disciplinirati i da su tom gradu pomagale prirodne okolnosti da sačuva nešto od svoje samobitnosti. Ona se nije narušavala ni u ratu koji se

¹⁷ C. HORVAT, sv. 34, 8, br. 11; P. SARPI, 7.

¹⁸ R. LOPAŠIĆ, sv. 15, 305-306.

¹⁹ M. MINUCI, 105.

²⁰ G. STANOJEVIĆ, 1973, B. POPARIĆ, 1936, 159.

doduše zove "Uskočki rat", iako se vodio u Furlaniji, dok je Senj bio posve na rubu tih događaja. Gusarstvo se nastavljalo – isto tako i mletačke žalbe zbog gusara iz Senja. Nakon Madridskog mira u Senju se smjenjuju carski povjerenici, dok neko vrijeme Senj, izgleda, nije imao kapetana i redovite uprave. Rabattino djelovanje nije bilo zaboravljeno, iako nije ostavio tragova u Senju – kao što nije ostalo ništa od prijašnjih kapetana. Uskočko pomorsko vojevanje – pojam senjske samobitnosti – jenjavalo je tek nakon ponovnog oslobođenja Like od Turaka, kad je počela reorganizacija vojne strukture, pa je i za Senj počelo razdoblje promjena, i to promjena u smislu veće sigurnosti u zaleđu, što je dovelo do otvaranja i poticanja prometa i trgovinskih veza s kopnom i obalom. Senjani su, tako reći, izvršili zaokret – od mora prema svome zaleđu, pa je i gusarstvo dospjelo u rascjep između velikih rizika i relativno maloga profita. Odnosi nakon Madridskog mira, koje povjesničari uglavnom smatraju presudnim rezom i završetkom "uskočke epopeje", zaslužuju i iziskuju intenzivnije istraživanje razdoblja do reforme Vojne krajine kneza Sachsena-Hildegardshausena, što će biti tema u sljedećem *Senjskom zborniku*.

SENJER USKOKEN IM KAMPF UM DIE SELBSTKEIT DER STADT SENJ ANLAESSLICH DES
400-JAHRESTAGES DES TODES VON JOSEPH RABATTA (31. DEZEMBER 1601)

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dieser Arbeit werden einige wesentliche Probleme aus der Uskoken-Zeit beschrieben: wirtschaftliche und kriegerische Umstände in der Stadt Senj, diplomatische Tätigkeit zur Beendigung der dauernden Kriege gegen Türken und Venedig, Ursachen und Folgen kleinerer Kriege zwischen den Habsburgern und Venedig. Die Autorin analysiert Gründe des Erscheinens von Joseph Rabatta, dem kaiserlichen Beauftragten in Senj, der zusammen mit dem Bischof M. A. Dominis alle Kräfte eingelegt hatte um die Uskoken zu stillen, aber auch aus Senj nach das Likaner Hinterland umzusiedeln. Wegen Rabatta's unmenschlicher Behandlung mit den Uskoken und ihren Familien, entstand die Revolte der Uskoken, Rabatta wurde gewaltsam getötet und M. A. Dominis rettete sich durch rechtzeitige Abfahrt aus der unruhigen Stadt.

SENIAN USCOCs FIGHTING FOR THE SELF-RELIANCE OF THEIR CITY ON THE 400th
ANNIVERSARY OF DEATH OF THE EMPEROR'S DEPUTY GENERAL JOSIP RABATTA
(31st December 1601)

S u m m a r y

The article deals with the economic and war circumstances of the city of Senj, their diplomatic activities in view of stopping the longlasting wars with the Turks and Venetians, the reasons and consequences of some smaller wars between the Habsburgs and Venetians, the reasons of the arrival of the emperor's deputy Josip Rabatta at Senj, who will try together with the Senian bishop M. A. Dominis to appease the Uscoacs and also to remove them from Senj to the hinterland of Lika. But, the brutal behaviour of Rabatta towards Uscoacs and heir families resulted in an armed resistance of Uscoacs, in which J. Rabatta was killed while his accomplice, the Senian bishop M. A. Dominis, went off the tumultuous city in due time.